

Ἡ Ἐκκλησιολογία τῆς Ὀκτωήχου

ΠΡΩΤ. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ ΧΑΤΖΗΓΡΗΓΟΡΙΟΥ*

Κατὰ τὸν ἅγ. Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ ἡ Ἐκκλησία πρωτίστως φέρει τὸν τύπο καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔχει κατὰ μίμηση καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφὴ τὴν αὐτὴν ἐνέργεια μὲ αὐτόν¹. τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ κατὰ φύση κατάστασή της εἶναι ἡ ἐνότητα, ἡ λογικότητα, ἡ κινητικότητα καὶ ἡ κοινωνικότητα². Δευτερευόντως εἶναι τύπος καὶ εἰκόνα ὀλόκληρου τοῦ κόσμου ποῦ συγζυροτεῖται ἀπὸ ὄρατες καὶ ἀόρατες ὀντότητες, γιατί ἐπιδέχεται τὴν ἴδια μὲ ἐκείνον καὶ ἔνωση καὶ διάκριση³. Ἀκολούθως, ἡ Ἐκκλησία εἶναι σύμβολο μόνο τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καθ' ἑαυτόν, ποῦ ἔχει ὡς οὐρανὸ τὸ θεῖο ἱερατεῖο, τὸ ἱερὸ βῆμα δηλαδή, καὶ ὡς γῆ τὴν εὐπρέπεια τοῦ ναοῦ⁴. Κατὰ ἓνα ἄλλο μυστικὸ τρόπο ἡ Ἐκκλησία συμβολικῶς εἰκονίζει τὸν ἄνθρωπο, ποῦ ὡς ψυχὴ ἔχει τὸ ἱερατεῖο, νοῦ τὸ θεῖο θυσιαστήριο καὶ σῶμα τὸν ναόν⁵. Εἶναι, ἐπίσης, εἰκόνα καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς, ὅταν θεωρηθεῖ καθ' ἑαυτὴν σὲ σχέση μὲ τὸν λόγο⁶.

---

* Ὁ Πρωτ. Στυλιανὸς Χατζηγηγορίου εἶναι ἐφημέριος τοῦ ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεωργίου Βασιλικῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κασσανδρείας, διδάκτωρ Ἑλληνικῆς Φιλολογίας καὶ καθηγητῆς τῆς Δευτεροβάθμιας Ἐκκλησιαστικῆς Ἐκπαίδευσης.

1. ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ, *Μυσταγωγία* 1, 1-4 (R. CANTARELLA, *Testi Cristiani, S. Massimo Confessore. La mistagogia ed altri scritti*): «Τὴν τοίνυν ἁγίαν Ἐκκλησίαν, κατὰ πρώτην θεωρίαν ἐπιβολήν, τύπον καὶ εἰκόνα Θεοῦ φέρειν ἔλεγεν ὁ μακάριος γέρον ἐκεῖνος, ὡς τὴν αὐτὴν αὐτῶ κατὰ μίμησην καὶ τύπον ἐνέργειαν ἔχουσαν».

2. ΜΑΤΣΟΥΚΑ Ν., *Δογματικὴ καὶ Συμβολικὴ Θεολογία Β'*, ἔκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1996, σ. 357.

3. ΜΑΞΙΜΟΥ, *Μυσταγωγία* 2, 1-4 (Cantarella): «Κατὰ δευτέραν δὲ θεωρίαν ἐπιβολήν, τοῦ σύμπαντος κόσμου τοῦ ἐξ ὀρατῶν καὶ ἀορατῶν οὐσιῶν ὑφροστώτος εἶναι τύπον καὶ εἰκόνα τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἔφρασκεν, ὡς τὴν αὐτὴν αὐτῶ καὶ ἔνωσιν καὶ διάκρισιν ἐπιδεχομένην».

4. ΜΑΞΙΜΟΥ, *Μυσταγωγία* 3, 1-4 (Cantarella): «Καὶ αὐθις μόνου τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καθ' ἑαυτὸν τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν εἶναι σύμβολον ἔφρασκεν, ὡς οὐρανὸν μὲν τὸ θεῖον ἱερατεῖον ἔχουσαν, γῆν δὲ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ναοῦ κεκτημένην».

5. ΜΑΞΙΜΟΥ, *Μυσταγωγία* 4, 1-5 (Cantarella): «Καὶ πάλιν κατ' ἄλλον τρόπον θεωρίας, ἄνθρωπον εἶναι τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἔλεγε, ψυχὴν μὲν ἔχουσαν τὸ ἱερατεῖον καὶ νοῦν τὸ θεῖον θυσιαστήριον, καὶ σῶμα τὸν ναόν, ὡς εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ὑπάρχουσαν τοῦ κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν γενομένου ἀνθρώπου».

6. ΜΑΞΙΜΟΥ, *Μυσταγωγία* 5, 1-4 (Cantarella): «Καὶ οὐχ ὅλου μὲν τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ἐκ

Σύμφωνα με τὰ παραπάνω δὲν θὰ ἔσφαλλε κανεὶς, ἔὰν ἰσχυριζόταν ὅτι ὁλόκληρη ἡ κτίση εἶναι Ἐκκλησία. Μέσα σὲ αὐτὴν πραγματοποιεῖται ἡ κοινωνία αἰσθητῶν καὶ νοητῶν, τὰ ὁποῖα, ἐνῶ κατὰ τὴν φύση βρίσκονται σὲ διάσταση μεταξύ τους, ὁ Θεὸς τὰ κάνει νὰ συγκατανεύουν τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο σύμφωνα μὲ μία δύναμη ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς αὐτόν, ὡς ἀρχὴ σχέσεως⁷.

Οἱ ὕμνωδοὶ τῆς Ὀκτωήχου⁸ ὑπομνηματίζοντας ὁ καθένας μὲ τὸν δικό του τρόπο τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ ἀναφέρονται σὲ αὐτὴν τὴν κοινωνία καὶ τὴν ἀκατάλυτη σχέση μεταξύ αἰσθητῶν καὶ νοητῶν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Μέσα στὴν ἐθωνὴ λειτουργικὴ ἀτμόσφαιρα ὁ ποιητὴς παρακαλεῖ τὴν Ἁγία Τριάδα προσευχόμενος: «Σῶσον ὁ Σωτὴρ τῆς κτίσεως τῆς αἰσθητῆς καὶ νοουμένης τοὺς δούλους σου τῆς τῶν δυσμενῶν ἐπιβουλῆς καὶ κακώσεως, παναγία Τριάς ὁμοούσιε, καὶ φρουρεῖ τὴν σὴν ποιμνὴν διαπαντὸς ἀνεπιβούλευτον»⁹. Σὲ ἄλλο σημεῖο ἀπευθύνεται στὸν Χριστὸ δοξάζοντας καὶ λέγοντας: «Πᾶσα πνοὴ καὶ πᾶσα κτίσις σὲ δοξάζει, Κύριε, ὅτι διὰ τοῦ Σταυροῦ τὸν θάνατον κατήργησας, ἵνα δείξῃς τοῖς λαοῖς τὴν ἐκ νεκρῶν σου ἀνάστασιν, ὡς μόνος φιλόνητος»¹⁰. Τὴν περιεκτικὴ φράση πᾶσα πνοὴ καὶ πᾶσα κτίσις ἐπεξηγεῖ ὁ ὕμνωδὸς στὸ ἀκόλουθο τροπάριο: «Γόνυ ἐπουρανίων σοι κάμπτει, Ἰησοῦ, καὶ ἐπιγείων ὡς δημιουργῶ, τῶν καταχθονίων τε Θεῶ τῶ σταυρωθέντι σαρκὶ καὶ γλῶσσα ἅπαντα θεολογοῦσα μεγαλύνει σε»¹¹. Ὀλάκερη ἡ δημιουργία, καὶ τὰ ἐπουράνια καὶ

ψυχῆς καὶ σώματος κατὰ σύνθεσιν φημι συνεστώτος, εἰκόνα μόνον εἶναι δύνασθαι τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν ἐδίδασκεν, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς καθ' ἑαυτὴν τῷ λόγῳ θεωρουμένης».

7. ΜΑΞΙΜΟΥ, *Μυσταγωγία* 1, 4-18 (Cantarella): «Ὡσπερ γὰρ ὁ Θεὸς πάντα τῇ ἀπειρῷ δυνάμει ποιήσας καὶ εἰς τὸ εἶναι παραγαγὼν συνέχει καὶ συνάγει καὶ περιγράφει, καὶ ἀλλήλοις καὶ ἑαυτῷ προνοητικῶς ἐνδιασφίγγει τὰ τε νοητὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ, καὶ περὶ ἑαυτὸν ὡς αἰτίαν καὶ ἀρχὴν καὶ τέλος πάντα περικρατῶν τὰ κατὰ τὴν φύσιν ἀλλήλων διεστηκότα, κατὰ μίαν τὴν πρὸς αὐτὸν ὡς ἀρχὴν σχέσεως δύναμιν ἀλλήλοις συννευκτότα ποιεῖ, καθ' ἣν εἰς ταυτότητα κινήσεώς τε καὶ ὑπάρξεως ἀδιάφθορον καὶ ἀσύγχυτον ἄγει τὰ πάντα πρὸς οὐδὲν οὐδενὸς τῶν ὄντων προηγουμένως κατὰ φύσεως διαφορὰν ἢ κινήσεως στασιάζοντός τε καὶ διαιρουμένου, πάντων πᾶσι κατὰ τὴν μίαν τῆς μόνης ἀρχῆς καὶ αἰτίας ἀδιάλυτον σχέσιν τε καὶ φρουρὰν ἀφύρτως συμπεφυκῶτων, τὴν πάσας τε καὶ ἐπὶ πᾶσι κατὰ τὴν ἐκάστου τῶν ὄντων φύσιν θεωρουμένης εἰδικῶς σχέσεις καρταγοῦσάν τε καὶ ἐπικαλύπτουσαν».

8. Οἱ ὕμνοι, στοὺς ὁποίους ἀναφερόμαστε, εἶναι αὐτοὶ ποὺ συμπεριλαμβάνονται στὴν ἐν χρήσει Ὀκτωήχο, καὶ συγκεκριμένα σὲ αὐτὴν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (Ἀθήνα 2005).

9. Τριαδικὸς κανὼν Μεσονυχτικοῦ (Μητροφάνους), ὠδὴ θ', τροπ. α' · ἦχος α'. Στὴν παράθεση τοῦ κειμένου τοῦ ὕμνου, ὅπως καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ὕμνους ποὺ θὰ ἀναφερθοῦν στὴν παρούσα μελέτη, ἀκολουθεῖται ἡ γραμματικὴ στίξις.

10. Στιχηρὸν ἀναστάσιμον α' τῶν αἰώνων ἦχος β'.

11. Κανὼν Σταυροεναστάσιμος (Ἰωάννου), ὠδὴ θ', τροπ. α' · ἦχος β'.

τά επίγεια και τὰ καταχθόνια, συμμετέχουν σὲ ἓνα κοινὸ ἑορτασμὸ, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ προσκύνηση καὶ ἡ δοξολογία τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναστάτος Χριστοῦ.

Ἐπειδὴ ἡ δημιουργία εἶναι χρονικὴ καὶ ὡς ἐκ τούτου διαγράφει μιὰ ἱστορικὴ πορεία, ἔτσι καὶ ἡ Ἐκκλησία πορεύεται μέσα στὸν χρόνο καὶ ἔχει τὶς δικές της ἱστορικὲς φάσεις¹². Ἡ πρώτη φάση της συνδέεται μὲ τὴν Ἐκκλησία τῶν πρωτοτόκων, κατὰ τὴν ὁποία πραγματοποιεῖται ἡ δημιουργία τῶν αἰώνων καὶ τῶν ἀγγέλων. Πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργία τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου δημιουργοῦνται οἱ αἰῶνες καὶ οἱ ἄγγελοι ἀπὸ τὸν Τριαδικὸ Θεό. Ἡ ἀκατάληπτος Τριάς, κατὰ τὸν ποιητὴ, «πάντας τοὺς αἰῶνας, τῇ βουλήσει (αὐτῆς), ὡς ἀγαθὴ ὑπέστησε ἐξ οὐκ ὄντων εἶτα καὶ τὸν ἄνθρωπον διέπλασε»¹³. Αὐτὴ ἡ μοναρχικωτάτη Τριάς, δίχως τὴν μεσολάβηση κάποιου κτιστοῦ μέσου¹⁴, ἀλλὰ ἀμέσως δημιουργεῖ καὶ ἐκλαμπρύνει «τὸν πρῶτον τῶν Ἀγγέλων διάκοσμον ἀπροσίτοις τοῦ κάλλους (αὐτῆς) ἀκτίσιν»¹⁵ καὶ ἔτσι οἱ νοεροὶ χοροὶ τῶν αὐλῶν οὐσιῶν «καταναγαζόμενοι γίνονται δεύτερα φῶτα»¹⁶. Γιὰ τὸν παραπάνω λόγο ὅλες οἱ ἀγγελικὲς τάξεις «ἱερῶς ὑμνοῦσι (τὴν Ἁγίαν Τριάδα) ποιητικὴν ὡς αἰτίαν, ἐνικὴν τριφῶτον ἀρχικωτάτην σαφῶς»¹⁷. Ἀκόμη, αὐτὲς τὶς ἀγγελικὲς στρατιᾶς ὁ τρισυπόστατος Κύριος «ρῥυθμίζει αἰεὶ πρὸς ἀτρεψίαν»¹⁸, τὶς καθιστᾷ δηλαδὴ μετὰ τὴν πτώση τοῦ Ἐωσφόρου στὸ διηνεκὲς ἀτρεπτές πρὸς τὸ κακό.

Ἐκ τῶν ἄνω γίνεται σαφές ὅτι οἱ ἄγγελοι εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι μάλιστα μετὰ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Χριστοῦ συνάπτονται μὲ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς δοξολογίαν τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Τὴν πραγματικότητά αὐτὴ δηλώνει ἐμφαντικὰ ὁ ὑμνωδὸς ἀναφερόμενος εἰδικότερα στὴ σημασία τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Κυρίου: «Χεῖρας ἐκπετάσας ἐν Σταυρῷ τὰ ἔθνη ἅπαντα ἐπισυνήγαγες καὶ μίαν ἔδειξας, Δέσποτα, Ἐκκλησίαν ἀνυμνοῦσάν σε τοῖς ἐπιγῆς καὶ οὐρανοῦ συμφώνως ψάλλουσιν· Εὐλογοεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν

12. Γιὰ τὴν καταγραφή τῶν φάσεων ἀκολουθοῦμε τὸν διαχωρισμὸ καὶ τὴν ὀρολογία τοῦ καθηγητοῦ Νίκου Μαρσοῦκα. Βλ. ΜΑΤΣΟΥΚΑ, *Δογματικὴ Β'*, σσ. 367-380.

13. Τριαδικὸς κανὼν Μεσονυκτικοῦ (Μητροφάνους), ὠδὴ στ', τροπ. β'· ἦχος α'.

14. Βλ. ΡΩΜΑΝΙΔΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Τὸ προσαπορικὸν ἀμάρτημα*, ἔκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1992, σσ. 39-41.

15. Τριαδικὸς κανὼν Μεσονυκτικοῦ (Μητροφάνους), ὠδὴ στ', τροπ. β'· ἦχος α'.

16. Τριαδικὸς κανὼν Μεσονυκτικοῦ (Μητροφάνους), ὠδὴ ζ', τροπ. β'· ἦχος β'.

17. Τριαδικὸς κανὼν Μεσονυκτικοῦ (Μητροφάνους), ὠδὴ α', τροπ. β'· ἦχος γ'.

18. Τριαδικὸς κανὼν Μεσονυκτικοῦ (Μητροφάνους), ὠδὴ ζ', τροπ. α'· ἦχος β'.

Κύριον»¹⁹. Ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι, ἐπομένως, ἀνήκουμε στὴν ἴδια ποιμνίη, στὴν ἴδια Ἐκκλησία καὶ ὡς ἔργα Κυρίου ἀνυμνοῦμε τὸν δημιουργό μας.

Ἡ δευτέρα φάση τῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρεται στὴν *αἰσθητὴ καὶ νοητὴ παραδείσια κοινωνία, στὴν μεικτὴ κατάσταση*. Πρόκειται γιὰ τὴν Ἐκκλησία τῶν Πρωτοπλάστων, περὶ τῶν ὁποίων μᾶς διηγεῖται τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος διαλέγεται σὲ πληθυντικὸ ἀριθμὸ· «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν»²⁰. Διὰ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ (ποιήσωμεν-ἡμετέραν) ὑποδηλώνεται τὸ τρισυπόστατο τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ διὰ τοῦ ἐνικοῦ (εἰκόνα) τὸ ὁμοούσιο τῶν τριῶν προσώπων, Πατρός, Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος²¹. Αὐτὸ τὸ τρισυπόστατο σαφέστατα δηλώνει ὁ ὑμνωδὸς ἀναλύοντας τὸν διάλογο τῶν θείων προσώπων στὸν παρακάτω ὕμνο: «Ὅτε κατ' ἀρχὰς τὸν Ἀδὰμ διέπλασας, Κύριε, τότε τῷ Λόγῳ σου τῷ ἐνυποστάτῳ ἐβόησας, Εὐσπλαχχε· Ποιήσωμεν κατὰ τὴν ἡμετέραν ὁμοίωσιν· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον συμπαραῖν δημιουργόν· διὸ βοῶμέν σοι· Ποιητὰ ὁ Θεὸς ἡμῶν, δόξα σοι»²².

Πλασμένος ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ ζεῖ μέσα στὸν αἰσθητὸ καὶ νοητὸ παράδεισο²³ καὶ διαγράφει τὴν πορεία πρὸς τὴν τελείωση καὶ τὴν ἀθανασία²⁴. Ὑποκύπτοντας ὁμως στὸν πειρασμό²⁵ γιὰ ἄμεση ἰσοθεΐα μὲ

19. Κανὼν Ἀναστάσιμος (Ἰωάννου), ὠδὴ η', τροπ. α'· ἦχος δ'.

20. Γέν. 1, 26.

21. ΠΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΙΩΗΛ, *Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη κατὰ τοὺς Ὁ'*, Κείμενον-Ἑρμηνευτικὴ παράφρασις-Σχόλια, ἔκδ. Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος «Λυδία», Θεσσαλονίκη 1986, σ. 42.

22. Τριαδικὸς κανὼν Μεσονυκτικοῦ (Μητροφάνους), Μεσῳδιον Κάθισμα· ἦχος β'.

23. ΣΙΝΑΪΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Ἑρώτησις ΚΓ'*, Αἰσθητὸς ἐστὶν ὁ παράδεισος, ἢ νοητὸς, φθαρτὸς, ἢ ἀφθαρτὸς; PG 89, 540B: «Ὡσπερ οὖν δύο Ἱερουσαλήμ ἡ Γραφή λέγει, οὐράνιον καὶ ἐπίγειον, οὕτω καὶ δύο παραδείσους, ἓνα πνευματικόν, καὶ ἕτερον αἰσθητόν».

24. ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ ΛΟΥΓΛΟΥΝΩΝ, *Κατὰ αἵρέσεων 4*, SC 100, 2-15: «ὁ γενητὸς καὶ πεπλασμένος ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν γίνεται τοῦ ἀγενήτου Θεοῦ, τοῦ μὲν Πατρός εὐδοκοῦντος καὶ κελεύοντος, τοῦ δὲ Υἱοῦ ὑπουργοῦντος καὶ πλάσσοντος, τοῦ δὲ Πνεύματος τρέφοντος καὶ αὔξοντος, τοῦ δὲ ἀνθρώπου ἡρέμα προκόπτοντος καὶ ἀνερχομένου πρὸς τὸ τέλειον, πλησίον τοῦτέστι τοῦ ἀγενήτου γινομένου· τέλειος γὰρ ὁ ἀγενήτος, οὗτος δὲ ἐστὶ Θεός. Ἐδεῖ δὲ τὸν ἄνθρωπον πρῶτον γενέσθαι, καὶ γενόμενον αὐξῆσαι, καὶ αὐξήσαντα ἀνδρωθῆναι, καὶ ἀνδρωθέντα πληθυνθῆναι, καὶ πληθυνθέντα ἐνισχύσαι, ἐνισχύσαντα δὲ δοξασθῆναι, καὶ δοξασθέντα ἰδεῖν τὸν ἐαυτοῦ Δεσπότην· Θεὸς γὰρ ὁ μέλλων ὁρᾶσθαι, ὄρασις δὲ Θεοῦ περιποιητικὴ ἀφθαρσίας, ἀφθαρσία δὲ ἐγγὺς εἶναι ποιεῖ Θεοῦ».

25. Γεν. 3, 2-6: «(2) Καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφει· ἀπὸ καρποῦ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου φαγοῦμεθα. (3) Ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου, ὃ ἐστὶν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ

τρόπο αυτόνομο, γεύεται τὸν καρπὸ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ, διαλύει τὴν σχέση ζωῆς μετὰ τὸν Θεὸ καὶ ἀνακόπτει τὴν τελειωτικὴ του πορεία. Ἔτσι, ὁ Ἀδὰμ «πίπτει πτεροισθίς καὶ συντριβεται ἐλπίδι ψευθεὶς πάλαι θεώσεως»²⁶ καὶ «διὰ ξύλου Παραδείσου γέγονεν ἄποικος»²⁷.

Παρὰ τὴν πώση τοῦ Ἀδὰμ ἡ Ἐκκλησία δὲν χάνεται, ἀλλὰ ὑφίσταται ὡς Ἐκκλησία τοῦ περιούσιου λαοῦ. Στὴν διάσταση τῆς ἱστορίας, ὅπου τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας διακόπτουν σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν δοξολογικὴ καὶ λατρευτικὴ σχέση πρὸς τὸν Θεό, ἡ κοινότητα τοῦ Ἰσραὴλ ἀποτελεῖ τὸν συνδετικὸ κρικο Θεοῦ καὶ κτίσης κατὰ τὴν νέα αὐτὴ φάση²⁸. Στους πατριάρχες καὶ στοὺς προφῆτες ἐνδημεῖ ὁ Τριαδικὸς Θεὸς διὰ τοῦ ἀσάρκου Λόγου. Αὐτὸς ὁ ἄσαρκος Λόγος «τοῦ Ἰσραὴλ ὑπάρχει ὁ Ἅγιος»²⁹. εἶναι ὁ ὑπερνηψούμενος τῶν πατέρων Κύριος, ὁ ὁποῖος στὴν περίπτωσι τῶν τριῶν Παίδων ἐν τῇ καμίνῳ «τὴν φλόγα κατέσβεσε, τοὺς παῖδας ἐδρόσισε συμφώνως μελωδοῦντας· Ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ»³⁰. Αὐτοὶ οἱ τρεῖς Παῖδες διαφυλαχθέντες σῶσι ἀπὸ τὴν καιομένη κάμινο δοξολογοῦν τὸν Θεὸ καλώντας συγχρόνως καὶ ὅλη τὴν δημιουργία, ὀλόκληρη δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησία, νὰ συνδοξολογήσει τὸν Θεό³¹. γι' αὐτὸ καὶ ὁ ποιητὴς πολὺ εὐστοχα γράφει: «Σοὶ τῷ παντουργῷ ἐν τῇ καμίνῳ παῖδες, παγκόσμιον πλέξαντες χορείαν, ἔψαλλον· Πάντα τὰ ἔργα τὸν Κύριον ὑμνεῖτε καὶ ὑπερψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας»³².

Κέντρο τῆς ζωῆς τοῦ περιούσιου λαοῦ εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος στὴν Ἱερουσαλήμ. Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ γεγονὸς κατὰ τὸ ὁποῖο οἱ Ἰσραηλίτες, ὅταν ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὴν βαβυλώνια αἰχμαλωσία, στὸ ἄκουσμα καὶ μόνο ὅτι ὠδηγοῦνταν εἰς οἶκον Κυρίου³³, αἰσθάνονταν χαρὰ καὶ εὐφροσύνη. Αὐτὰ τὰ συ-

φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, οὐδὲ μὴ ἀφησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε. (4) Καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικί· οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε. (5) Ἦδει γὰρ ὁ Θεὸς ὅτι ἡ ἄν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρὸν. (6) Καὶ εἶδεν ἡ γυνή, ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρωσίν καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν καὶ ὠραῖόν ἐστι τοῦ κατανοῆσαι, καὶ λαβοῦσα ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγε· καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς μετ' αὐτῆς, καὶ ἔφαγον».

26. Κανὸν Σταυροαναστάσιμος (Κοσμᾶ), ὠδὴ στ', τροπ. α'· ἦχος α'.

27. Α' τροπάριον τῶν Μακαρισμῶν· ἦχος δ'.

28. ΜΑΤΣΟΥΚΑ Ν., *Δογματικὴ Β'*, σ. 372.

29. Κανὸν Ἀναστάσιμος (Ἰωάννου), ὠδὴ δ', τροπ. α'· ἦχος α'.

30. Εἰρμὸς ζ' ὠδῆς (Ἰωάννου)· ἦχος πλ. α'.

31. Δν. (Ἕμνος τριῶν Παίδων) 27-67.

32. Εἰρμὸς η' ὠδῆς (Ἰωάννου)· ἦχος πλ. α'.

33. *Ψαλμ.* 121, 1.

ναισθήματα οικειοποιείται ὁ ποιητής τῶν Ἀναβαθμῶν καὶ λέγει: «Ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι μοι· Ὀδεύσωμεν εἰς τὰς αὐλάς τοῦ Κυρίου· εὐφράνθη μου τὸ πνεῦμα, συγχαίρει ἡ καρδία»³⁴.

Τὴν φάση τῆς ἐκλογῆς καὶ ἱστορίας τοῦ περιούσιου λαοῦ ἀκολουθεῖ ἡ φάση τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Παρακλήτου, ἡ ὁποία ἀρχίζει μὲ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Πρόκειται γιὰ τὴν τελειότερη φανέρωση τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς «πνευματικὴ οὐσα ἐφανερώθη ἐν τῇ σαρκὶ Χριστοῦ»³⁵. Ἡ Ἐκκλησία υἰφίσταται ὡς Σῶμα Χριστοῦ μὲ κεφαλὴ τὸν ἴδιο τὸν Χριστὸ καὶ μέλη τοὺς χριστιανούς³⁶, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους δὲν ἰσχύει καμμία διαφορὰ καταγωγῆς, ἐθνικότητας ἢ φύλου³⁷. Πλέον ὁ ἐνοποιητικὸς ρόλος τῆς Ἐκκλησίας προσλαμβάνει οἰκουμενικὲς διαστάσεις. Τὸ ἔργο ὁμῶς τῆς ἐνοποίησης τοῦ κόσμου ἀρχίζει μὲ τὴν σταυρικὴ θυσία τοῦ Κυρίου, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Κύριος ἀπλώνοντας τὰ χέρια πάνω στὸν Σταυρὸ συνάγει ὅλα τὰ ἔθνη, γιὰ νὰ τὰ ὀδηγήσει εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ. Τούτῃ τὴν πραγματικότητα δηλοῖ σαφέστατα ὁ ὑμνοπόλος στὸν παρακάτω ὕμνο: «Ἦλωσας τὰς θείας παλάμας σου, Σῶτερ, ἐν τῷ ἀχράντῳ σου καὶ ζωηφόρῳ Σταυρῷ καὶ συνηγάγω τὰ ἔθνη εἰς ἐπίγνωσίν σου, Δέσποτα, προσκυνοῦντα, Κύριε, τὴν ἔνδοξόν σου σταύρωσιν»³⁸. Στὴν ἐνέργεια αὐτῆ τοῦ Κυρίου ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἄλλη νύμφη ποὺ ὀδηγεῖται στὸν νυμφίον τῆς, ἀνταποκρίνεται ὁμολογοῦσα: «Πλὴν σου Θεὸν οὐ γινώσκω ἕτερον, ἐξ ἐθνῶν με ἀπίστων οἰκείαν νύμφην ἐκλεξαμένην»³⁹.

Τὸ ἐνοποιητικὸ ἔργο τοῦ Χριστοῦ συνεχίζουν οἱ Ἀπόστολοι, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν Πεντηκοστή, ἀφοῦ ἔγιναν μέλη τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀξιώθηκαν τῆς ἐμπειρίας τῆς θεώσεως⁴⁰, «εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἐξαπεστέλλοντο κηρῦσαι τὴν

34. Ἀντίφωνον γ', ἀναβαθμὸς α' · ἦχος α'.

35. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ, *Πρὸς Κορινθίους Β'* (sp.), 14, 3. 1 (BILHMEYER K. - SCHNEEMELCHER W., *Die Apostolischen Vater*).

36. Ἐφεσ. 1, 22-23: «(22) καὶ πάντα ὑπέταξε ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ αὐτὸν ἔδωκεν κενεφάλην ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ, (23) ἣτις ἐστὶν τὸ σῶμα αὐτοῦ, τὸ πλήρωμα τοῦ τὰ πάντα ἐν πᾶσιν πληρουμένου». Ρωμ. 12, 5: «οὕτως οἱ πολλοὶ ἐν σώματι ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ καθ' εἰς ἀλλήλων μέλη».

37. Κολ. 3, 11: «ὅπου οὐκ ἐνὶ Ἑλλήν καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν Χριστός».

38. Κανὼν Σταυροαναστάσιμος, ὠδὴ α', τροπ. β' · ἦχος πλ. β'.

39. Κανὼν Σταυροαναστάσιμος (Κοσμᾶ), ὠδὴ θ', θεοτοκίον· ἦχος βαρῦς.

40. ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΒΛΑΧΟΥ (Μητρο.), *Ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα*, ἔκδ. Ἱ. Μονῆς Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας), Λεβάρδεια 1993, σ. 36.

ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανούς ἀποκατάστασιν»⁴¹. Ἡ ἀποδοχὴ τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων ὁδηγεῖ τοὺς πιστεύσαντας στὸ σῶμα τῆς ζωῆς, δηλαδή τῆς Ἐκκλησίας, στὴν ὁποία εἰσάγονται διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος μετὰ τὴν Ἀνάστασή του, στὸ ὄρος τῆς Γαλιλαίας «διδάσκει (τοῖς Μαθηταῖς) βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, ἔθνη πάντα, καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος»⁴². Ἔτσι, ἡ πρῶτην σπειρεύουσα Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν καθίσταται τώρα πολύτεκνος καὶ ὁμοιάζει μὲ ἔρημο, ἡ ὁποία «ἐξήνθησεν ὡσεὶ κρίνον»⁴³.

Πέμπτη καὶ τελευταία φάση τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ ἡ ἐσχατολογικὴ τῆς τελείωσης, κατὰ τὴν ὁποία ἡ τελικὴ μετοχὴ τῶν ὄντων στὸ φῶς τῆς θείας Βασιλείας εἶναι ἐπ' ἄπειρον ἀκόρεστος θέα καὶ κίνηση αὐτῶν στὰ ἄπειρα βάθη τῆς θεότητος⁴⁴. Βέβαια, ἡ κατάσταση αὐτὴ δὲν θὰ εἶναι γιὰ ὅλους, παρὰ μόνο γι' αὐτοὺς ποὺ θὰ ἀκούσουν τὴν φωνὴ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου νὰ τοὺς λέει: «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»⁴⁵. Ἡ τελικὴ εἴσοδος στὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ θὰ γίνῃ κατὰ τὴν Δευτέρα παρουσία τοῦ Κυρίου, κατὰ τὴν ὁποία «Ἐπὶ οἶκον Δαυὶδ φόβος μέγας· ἐκεῖ γὰρ θρόνων ἐκτεθέντων, κριθήσονται ἅπασαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς καὶ γλῶσσαι»⁴⁶. Κριτήριο, φυσικά, γιὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Κριτοῦ ποὺ θὰ ὁδηγήσει τοὺς ἀνθρώπους στὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ στὴν αἰώνια ζωὴ, εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ὁμόνοια, ἡ συναλληλία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ποιητὴς, ἐρασιζόμενος τὸ τοῦ Ψαλμωδοῦ⁴⁷, διδάσκει μελωδῶν: «Ἴδου δὴ τί καλὸν ἢ τί τετρπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἅμα; ἐν τούτῳ γὰρ Κύριος ἐπηγγέλατο ζωὴν αἰώνιαν»⁴⁸.

Ἡ καταγραφὴ καὶ ἀνάλυση τῶν ἀνωτέρω φάσεων τῆς Ἐκκλησίας στὴν παρούσα μελέτη ἔχει ὡς σκοπὸ τὴν ἀπὸ μέρους τῶν μελῶν τῆς συνειδητοποίηση τῆς θέσεως τῆς παρούσας Ἐκκλησίας μέσα στὸ διάβα τῆς ἱστορίας, καθὼς καὶ τῆς ὑποστάσεώς της. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Παρακλήτου εἶναι τὸ χαρισματικὸ

41. Ἐωθινὸν Δοξαστικὸν ἰδιόμελον α'· ἦχος α'.

42. Ἀναστάσιμον Ἐξαποστειλάριον α'.

43. Εἰρημὸς γ' ὠδῆς (Ἰωάννου)· ἦχος β'.

44. ΜΑΤΣΟΥΚΑ Ν., *Δογματικὴ Β'*, σ. 378.

45. *Μτ.* 25, 34.

46. Ἀντίφωνον γ', ἀναβαθμὸς β'· ἦχος α'.

47. *Ψαλμ.* 132, 1.

48. Ἀντίφωνον δ', ἀναβαθμὸς α'· ἦχος πλ. δ'.

Σῶμα πού πορεύεται πρὸς τὴν δόξα τῆς θείας Βασιλείας. Ἡ οἰκοδομὴ τοῦ σώματος αὐτοῦ δὲν εἶναι τετελεσμένη καὶ ὀριστική, ἀλλὰ συντελεῖται διαρκῶς μετὰ τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν μετοχὴ τῶν μελῶν στὴν λατρευτικὴ καὶ λειτουργικὴ σύναξη, ὅπου βιώνεται ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ἕκαστο μέλος ἀγωνίζεται διαρκῶς στὴν παρούσα φάση νὰ μὴν ἀποκοπῆ ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ προσεύχεται πρὸς τὸν Χριστὸ λέγοντας: «ἐν τῇ πέτρᾳ με, Χριστέ, τῆς Ἐκκλησίας στήριξον, ὅτι οὐκ ἔστι πλὴν σου ἅγιος, μόνε Φιλάνθρωπε»⁴⁹. Στὴν ἴδια γραμμὴ κινεῖται καὶ ὁ ποιητὴς πού παρακαλεῖ τὸν Κύριο γιὰ τὴν στερέωση τῆς Ἐκκλησίας: «Ὁ πῆξας ἐπ' οὐδενὸς τὴν γῆν τῇ προστάξει σου καὶ μετεωρίσας ἀσχετῶς βροίθουσαν, ἐπὶ τὴν ἀσάλευτον, Χριστέ, πέτραν τῶν ἐντολῶν σου τὴν Ἐκκλησίαν σου στερέωσον, μόνε ἀγαθὲ καὶ φιλάνθρωπε»⁵⁰. Ἀποτέλεσμα τῆς στερέωσης τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἔνωση τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, ἀγαθὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ ὑμνωδὸς προσεύχεται στὸν Τριαδικὸ Θεὸ ἄδοντας: «καὶ θάπτων τὴν εἰρήνην παράσχου φιλανθρώπως ταῖς Ἐκκλησίαις καὶ τὴν ἔνωσιν»⁵¹. Ἔτσι λοιπόν, εἰρηνικὴ καὶ ἐνωμένη ἡ Ἐκκλησία εὐφραίνεται ἐπὶ τῷ Κυρίῳ κράζουσα: «Σὺ μου ἰσχύς, Κύριε, καὶ καταφυγὴ καὶ στερέωμα»⁵².

Κατὰ τὸν ἀπόστολο Παῦλο «εἷς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἐσμεν»⁵³. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία, ἀφοῦ τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἓνα. Αὐτὸ τὸ Σῶμα συγκροτεῖται «διὰ συνόδου καὶ συνδρομῆς τῶν δύο λαῶν»⁵⁴. Κληρὸς καὶ λαὸς συναποτελοῦν τὸ Σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ μετέχουν στὸ τριπλό του ἀξίωμα (ιερατικὸ, προφητικὸ, βασιλικὸ). Οἱ κληρικοὶ (διάκονος, πρεσβύτερος, ἐπίσκοπος) ἔχουν τὴν εἰδικὴ ἱερωσύνη, μετὰ τὴν ὁποία ἐπιτελοῦν τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ λαϊκοὶ μετὰ τὰ μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος καὶ τοῦ Χρίσματος γίνονται φορεῖς τῆς γενικῆς ἱερωσύνης καὶ ὡς «πλήρωμα ἱερατικόν»⁵⁵ ὄντες συμπληρώνουν τὸ ἱερατικὸ λειτουργημα. Ἔτσι, στὴν λατρεία φανερῶνται τὸ Σῶμα ὁλόκληρο, τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι μόνον Σῶμα χαρισματικόν, ἀλλὰ συνάμα καὶ ἱεραρχικόν. Αὐτὲς τὶς διάφορες χαρισματικὲς λειτουργίαι τῶν μελῶν τοῦ

49. Εἰρμός γ' ὠδῆς (Ἰωάννου)· ἦχος πλ. δ'.

50. Εἰρμός γ' ὠδῆς (Ἰωάννου)· ἦχος πλ. α'.

51. Τριαδικὸς κανὼν Μεσουκτικῆς (Μητροφάνους), ὠδὴ θ', τροπ. β'· ἦχος πλ. δ'.

52. Εἰρμός γ' ὠδῆς (Ἰωάννου)· ἦχος δ'.

53. Α' Κορ. 10, 17.

54. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, Ἐρμηνεία ἤτοι Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Pusey) 2. 733.15.

55. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΙΩ., Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολήν, Ὁμιλία III, PG 62, 204.

Σώματος ὁ ὑμνωδὸς τὶς ὀνομάζει *ἱεραρχίες*, οἱ ὁποῖες συνιστῶνται στὴν γῆ μὲ τὸ θέλημα τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ὅπως ἀκριβῶς συνιστῶνται στὸν οὐρανὸ οἱ λειτουργίες τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων· σημειώνει χαρακτηριστικὰ ὁ ποιητής: «*Τῆς τρισηλίου καὶ σεπτῆς τελεταρχίας τὰς δυναστείας οἱ πιστοὶ νῦν εὐφημοῦμεν· ὅτι νεύματι μόνῳ τὸ πᾶν συνέστησε· τὰς ἄνω χοροστασίας ἀγγελικὰς, τὰς κάτω ἱεραρχίας Ἐκκλησιῶν, τοῦ κραυγάζειν τὸ Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος εἶ, Θεὲ ὑπεράγαθε, δόξα, ὕμνος τῷ κράτει σου*»⁵⁶.

Τὸ Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδομεῖται πάνω στὸ θεμέλιο τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ἐνῶ ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος ποὺ βασιάζει καὶ στηρίζει ὅλο τὸ οἰκοδόμημα εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός· ἐπ' αὐτοῦ ἡ οἰκοδομὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐνώνεται ἀρμονικὰ καὶ στερεὰ καὶ ἀυξάνει, ὥστε νὰ γίνεται ναὸς ἅγιος, ὅπως τὸν θέλει ὁ Κύριος⁵⁷. Κατὰ τὸν ποιητὴ, ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος, «*ὄν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν Σιών, ὁ ἐκ πέτρας πηγάσας ἐν ἐρήμῳ τὸ ὕδωρ καὶ ἡμῖν ἀναβλύζων ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἀθανασίαν· οὗτος ἐστὶν ὁ λίθος ὁ ἐξ ὄρους παρθενικοῦ ἀποτιμηθεὶς ἄνευ θελήματος ἀνδρός, ὁ ἐρχόμενος ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὸν Παλαιὸν τῶν ἡμερῶν, καθὼς εἶπε Δαυὶδ· καὶ αἰῶνιος αὐτοῦ ἡ Βασιλεία*»⁵⁸.

Παράλληλα πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ οἰκοδομήματος χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς ποιητὲς καὶ ἡ εἰκόνα τῆς ποιμνῆς τῶν προβάτων, τὴν ὁποία χρησιμοποίησε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος⁵⁹ γιὰ νὰ ἀποδώσει παραστατικὰ τὴν ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ποιμνὴ αὐτὴ συγκροτήθηκε ἀπὸ «*τὸν ποιμένα τῶν προβάτων τὸν μέγαν καὶ Κύριον*»⁶⁰· ἀποκτήθηκε καὶ ἐξαγοράσθηκε κατὰ τὴν σταυρικὴ του θυσία μὲ τὸ τίμιον αἷμα του. Ἔτσι ὁ ποιητής, ἐπικαλούμενος τὴν μεσιτεία τῆς Θεοτόκου προσεύχεται στὸν Χριστὸ γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ λέγει: «*Μνήσθητι, Χριστέ, ἧς ἐκτίσω ποιμνῆς τῷ πάθει σου, τῆς δεδοξασμένης σου Μητρὸς τὰς συμπαθεῖς ἐντεύξεις δεξάμενος, καὶ ἐπισκεψάμενος κεκακωμένην ρῦσαι τῇ δυνάμει σου, Κύριε*»⁶¹.

56. Τριαδικὸς κανὼν Μεσονυχτικοῦ (Μητροφάνους), Μεσώδιον Κάθισμα· ἦχος πλ. δ'.

57. Ἐφεσ. 2, 19-21: «(19) ἄρα οὖν οὐκέτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολιταὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκείοι τοῦ Θεοῦ, (20) ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, (21) ἐν ᾧ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὐξοῖ εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ».

58. Στιχηρὸν ἀναστάσιμον ἡ' τῶν αἰῶνων (Ἀνατολικόν)· ἦχος βαρῦς.

59. Ἰω. 10, 14-16. 21, 15-17.

60. Κανὼν Ἀναστάσιμος (Ἰωάννου), ὠδὴ ε', τροπ. α'· ἦχος α'.

61. Κανὼν Ἀναστάσιμος, ὠδὴ δ', θεοτοκίον· ἦχος γ'.

Ἡ φροντίδα τοῦ Μεγάλου αὐτοῦ Ποιμένος γιὰ τὴν σωτηρία τῶν λογικῶν του προβάτων εἶναι ἀκατάπαυστη. Ἀναζητεῖ πάντοτε τὸ πρόβατο ποῦ εἶναι χαμένο, περιπλανώμενο στὶς ἀτραπούς τῆς ἁμαρτίας καὶ «τὸ πλανηθέν ὀρειάλωτον εὐρών πρόβατον, τοῖς ὄμοις ἀναλαβόν, τῷ Πατρὶ προσαγάγη»⁶². Ἡ ἀγάπη του εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε νὰ ταυτίζει τὴν ἀγάπη τῶν μαθητῶν του στὸ πρόσωπό του μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ποιμαινομένους. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε στὸν Πέτρο: «Εἰ φιλεῖς με, Πέτρε, ποιμαίνε τὰ ἀρνία μου, ποιμαίνε τὰ πρόβάτά μου»⁶³. Μάλιστα, αὐτὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Πέτρου πρὸς τὸν Κύριο καὶ τὰ πρόβάτά του τὸν ἀνέδειξε ποιμενάρχη: «πυθόμενος ὁ Κύριος τῶν ἰδίων προβάτων προβάλλεται ποιμενάρχη»⁶⁴.

Τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπη πρὸς τοὺς χριστιανούς ποῦ τοῦ ἐμπιστεύθηκε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, πρέπει νὰ διαθέτει ἀμείωτη κάθε ποιμενάρχης, ὁ ὁποῖος βλέποντας τὰ πνευματικά του τέκνα φέροντα κλάδους ἀγαθῶν ἔργων νὰ περικυκλώνουν τὴν μυστικὴ τραπέζα καὶ τρόπον τινὰ νὰ ζητοῦν ἀπὸ αὐτὸν τὴν πνευματικὴ καὶ ἀθάνατη τροφή, δηλαδή τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου, αἰσθάνεται χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση. Τοῦτο ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς τῶν Ἀναβαθμῶν, ὅταν ᾄδει μελωδικώτατα: «Κύκλω τῆς τραπέζης σου εὐφράνθητι καθορῶν σου, ποιμενάρχα, τὰ ἔκγονα φέροντα κλάδους ἀγαθοεργίας»⁶⁵.

Μιλώντας κανεὶς γιὰ τὴν Ἐκκλησία ἀναπόφευκτα ἀναφέρεται στὴν Ὁρθοδοξία. Δὲν νοεῖται Ἐκκλησία ἔξω ἀπὸ τὴν Ὁρθοδοξία καὶ Ὁρθοδοξία ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία. Ὁρθοδοξία σημαίνει τὴν ἀληθινὴ πίστη ποῦ ὀδηγεῖ στὴν ἀληθινὴ δοξολογία τοῦ Θεοῦ⁶⁶, ὅπως αὐτὴ βιώνεται μέσα στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ ὑμνωδὸς ἔχοντας μέσα του τὴν ἀληθινὴ πίστη παρακαλεῖ τὸν Χριστὸ γιὰ τὴν Ἐκκλησία λέγοντας: «Στήριξον ὀρθοδοξία τὴν Ἐκκλησίαν σου Χριστέ»⁶⁷. Συγχρόνως καλεῖ τοὺς πιστούς, τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας νὰ δοξάσουν «Μονάδα τρισάριθμον, Τριάδα ὁμοούσιον ὀρθοδόξως ὑμνοῦντες, ἄτμητον ὑπέρθρον φύσιν τρισσοφεγγῆ, ἀνέσπερον αἴγλην, τὴν μόνην ἀκήρατον, τὴν τὸ φῶς ἡμῖν ἐκλάμπουσιν»⁶⁸.

62. Θεοτοκίον τῶν Ἑσπερίων ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ· ἦχος δ'.

63. Ἑωθινὸν Δοξαστικὸν ἰδιόμελον ια'· ἦχος πλ. δ'.

64. Ἀναστάσιμον Ἑξαποστειλάριον ια'.

65. Ἀντίφωνον γ', ἀναβαθμὸς β'· ἦχος γ'.

66. ΙΕΡΟΘΕΟΥ ΒΛΑΧΟΥ (Μητρ.), Ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα, σ. 77.

67. Στιχηρὸν ἀναστάσιμον ε' τῶν Ἑσπερίων (Ἀνατολικὸν) ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ· ἦχος α'.

68. Κανὼν Ἀναστάσιμος (Ἰωάννου), ὠδὴ θ', τροπάριον Τριαδικόν· ἦχος β'.

Ἡ ὀρθόδοξη πίστις ἔλκει τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ, φέρει στὸν ἄνθρωπο τὸν φωτισμό, τὸν ὀδηγεῖ στὴν θεογνωσία, τὸν καθιστᾷ μέτοχο τῆς θείας δόξης, διασφαλίζει τὴν σωτηρία του. Ὅλα αὐτὲς οἱ θεῖες καταστάσεις ἀναφέρονται ἐν συντομία στὰ παρακάτω τροπάρια: «...ταῖς σαῖς αἴγλαις φώτισον, Τριάς ἢ μοναρχικωτάτη, τοὺς ὀρθοδόξως σε μέλλοντας»⁶⁹. «...Χριστέ...τὰς καρδίας φώτισον φωτὶ τῆς σῆς θεογνωσίας τῶν ὀρθοδόξως ὑμνούντων σε»⁷⁰. «...μοναρχικωτάτη Τριάς ἁγία, τοὺς ἀννυνοῦντας ὀρθοδόξω σε πίστει τῆς σῆς δόξης ἰδεῖν ἀξίωσον ἄναρχον καὶ μίαν ἀγῆν τὴν τρισήλιον»⁷¹. «...Αὐτὸν ἰκέτευε, Δέσποινα Παναγία, τοῦ σωθῆναι τοὺς ὀρθοδόξως ὁμολογοῦντάς σε Θεοτόκον ἀγνήν»⁷².

Αὐτὴν τὴν ὀρθόδοξη πίστις, τὴν ὁποία μᾶς παρέδωσαν οἱ Προφῆτες, οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὀφείλουμε οἱ πιστοὶ νὰ τὴν διατηροῦμε ἀνόθευτη, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ ἀποδίδουμε τὴν ἀληθινὴ λατρεία στὸν Τριαδικὸ Θεό. Ἐχοντας αὐτὰ ὑπ' ὄψιν ὁ ποιητὴς μὲ τὸν ποιητικὸ του κάλαμο γράφει ἑναργῶς: «Ἰσηγοροῦντες τοῖς λόγοις τῶν Προφητῶν, κλεινῶν ἀποστόλων τε καὶ κηρῦκων τῆς πίστεως, ἰσουργὸν Τριάδα σὲ δοξολογοῦμεν πιστοί, Θεὲ τῶν ὅλων»⁷³.

69. Τριαδικὸς κανὼν Μεσονυκτικοῦ (Μητροφάνους), ὠδὴ ε', τροπ. α'· ἦχος α'.

70. Εἰρμὸς ε' ὠδῆς (Ἰωάννου)· ἦχος α'.

71. Τριαδικὸς κανὼν Μεσονυκτικοῦ (Μητροφάνους), ὠδὴ ε', τροπ. γ'· ἦχος β'.

72. Δογματικὸν Θεοτοκίον τῶν Ἀποστίχων ἐν τῷ Μικρῷ Ἑσπερινῷ· ἦχος πλ. δ'.

73. Τριαδικὸς κανὼν Μεσονυκτικοῦ (Μητροφάνους), ὠδὴ γ', τροπ. γ'· ἦχος γ'.